

חינוך לצניעות

הרב שלמה אבינר

תוכן

1. נושא שהצניעות יפה לו
2. בעיותיו של הנוער
3. לימוד בהבלעה
4. טעמי מצוות
5. יצרא דעריית
6. העלאת הרצון
7. חסימת הגירויים
8. איפוק
9. התלמדות לנישואים
10. הנאות טהורות

1. נושא שהצניעות יפה לו

תחילה נדבר בכמה עניינים כללים ואח"כ נוכל לדבר בעניין חינוך לצניעות כגיל התיכון בכל ההיקף של המושג הזה.

שאלה מקדימה שנשאלת: האם כדאי בכלל לדבר על כך עם הנוער? שמא לא כדאי כלל לדבר: "אל תעירו ואל תעוררו", אין זה צנוע, הצניעות כוללת לא לדבר יותר מדי על צניעות, וכן הלאה. נראה שאין זה נכון ואנו חייבים לדבר על כל הנושאים האלה. גם בגלל שאם איננו מדברים – אחרים מדברים. התלמידים אינם נמצאים בוואקום, הם מאזינים לרדיו, צופים בטלוויזיה וקוראים עיתון. כל מיני השפעות ומושגים מגיעים משם באורח מעוות, ואין לנו דרך למנוע זאת. אנחנו רוצים שכל העניינים האלו יסופרו ויוכרו באורת ישראל. אבל גם אם הנערים היו חיים בגטו רוחני סגור, בסופו של דבר עניינים אלו הם חלק מהתורה, ולא דילגו על עניינים אלו. אמנם כתוב שאת פרשת ראובן ובלהה אין מתרגמים בשעת הקריאה

בבית הכנסת! אך זה רק משום כבודו של ראובן. ובודאי שקוראים פרשה זו בתורה מבלי לדלג.

2. בעיותיו של הנוער

חשוב גם לעסוק בכך במיוחד משום שהבעיות האלה מאוד מטרידות את הנוער שלנו. אל תחשבו שמה שמטריד אותם אלו דיונים הלכתיים כגון אם צריך לומר: "בפני נכתב ובפני נחתם", או אם ביצה שנולדה ביום טוב היא אסורה. אין זה מטריד אותם בכלל. מה שמטריד הכי הרבה את הבנים הן הבנות וכן להיפך. אמנם הבנות מגלות פחות עניין בבנים מאשר להיפך, וזה מובן, כי דרכו של איש לחזור אחר האשה². בעיקר מוטרידים הם מבעיות חברתיות, מבעיות של יחסים מסובכים עם ההורים וגם מבעיות של מקצוע, וכן מבעיות אידיאולוגיות מסוימות, כגון חילוקי דעות בין חרדים ולאומיים-דתיים או מה יהיה עם ארץ השלימה. אלה הבעיות שמטרידות את הנוער. אם נדבר על בעיות שאינן מעניינות אותם ועל מה שמטריד אותם לא נדבר, כאילו הכרזנו שהתורה איננה תורת חיים אלא ארכיאולוגיה רוחנית ישנה. בודאי שחייבים להאיר את עיני הנערים בצורה וברמה המתאימה לכל גיל.

3. לימוד בהבלעה

האידיאל הוא שהנושאים האלו יהיו מובלעים בנושאים יותר כוללניים. אם נדבר רק עליהם נגרום לקושי: קשה להיפתח, קשה לדבר ולברר. הרי הנושאים הללו אינם מנותקים מהתורה אלא הם חלק ממנה. לכן כשמטפלים בנושאים תורניים מסוימים צריך להבליע באופן גלוי או סמוי את ענייני הצניעות: למה מתחתנים, מהי מטרת הנישואים, ומה צריך להיות טיב היחסים בין בנים ובנות. כל אלה יהיו מובלעים בנושאים אחרים בחומש ובהלכה. כשהנושא בא לבדו הוא דוקר, מעורר, מפריע וגורם תקלות. כשהוא מובלע בעניין אחר, קל יותר. אך אם אין אפשרות לטפל בדברים בהבלעה, יש לדבר גלויות וישירות.

דוגמה לטיפול מובלע: ספר לילדים קטנים בגיל הגן שמטרתו להסביר את תהליך הרבייה. גם ילדים אלה שואלים וזכאים להסבר. בעמוד הראשון מופיעים פרחים, פרח זכר ופרח נקבה, האבקנים מתעופפים מפרח לפרח ונולד צמח חדש. בעמוד השני יש דגים, הדגה מטילה ביצים, הדג מזריע אותם ויוצאים דגיגים קטנים וחמודים. אחר כך מראים את התהליך אצל התרנגולת ואצל הכלב, בעמוד האחרון

נראים איש ואשה שוכבים במיטה על הגב עם השמיכה עד הצואר ומחייכים אחד לשני, וכתוב: זה אותו הדבר. כך נגמר הספר. אמנם זו שיטה של הכללה, אך הגישה אינה נכונה. אין זה "אותו הדבר" אלא דבר אחר לחלוטין. למרות המשותף לנו ולבעלי החיים ישנו הבדל גדול. הנישואין הם מכלול קשרים של מוסר, של רגש, של אחריות הדדית, ויש גם עניין של גוף. גם היה צריך לכתוב בסדר הפוך: איש ואשה מדברים, שוטפים כלים יחד, מתחכים ילד, לומדים תורה וכל הדברים הרבים האחרים שהם עושים בשיתוף, ובסוף גם נמצאים יחד באותה מיטה. במכלול הקשרים בין איש לאשתו ישנו גם קשר גופני הנבלע בתוך שאר הקשרים. אי אפשר להעמיד על זה את כל חיי הנישואין. אם מדברים רק בצד הגופני, נוצרים סיבוכים.

שאלה.

אם עושים זאת בדרך זו, לעתים מקבל הנוער שדר שגוי כאילו אנו חוששים להתעמת עם הנושא בצורה חזיתית, לכן אנו מעדיפים לנצל את ההזדמנות בדרך הבלעה. לכאורה ראוי שיחוש שיש לנו פתיחות לשוחח על הנושא. האם יש מקום לשדר את הפתיחות הזאת?

תשובה.

אין התנגדות. ההבלעה היא בשביל להכליל בנושא יותר כולל. לילד קטן בן שלוש, נאמר: "ראה כמה נפלא, איך הכל צומח, פורח ומתפתח, ישנו תינוק קטן, זרע קטן, וממנו נעשה ילד. ראה אלו פלאים עשה הקב"ה בעולמו". נישואין אינם בראש מעיינם של הבנים, שלא כבנות. אך אפשר להסביר להם שד' ברא בעולמו נשים וגברים והם שונים. אפשר לנגוע בפסיכולוגיה ההשוואתית של המינים, לברר במה דומים הבנים לבנות ובמה הם שונים, ומה ההשלכות המהותיות מכך. ודאי ישנם הבדלים שהם סוציולוגיים, תוצאות החינוך והציפיות מהנער. למשל, אומרים "אל תבכה כמו בת". האם באמת בת בוכה וכן אינו בוכה? מה ההבדלים המהותיים? במה מתבטא הדמיון ובמה השוני? במה הם משלימים זה את זה? ד' ברא שני סוגי יצורים שישלימו זה את זה. מה יש אצל בת שאין אצל בן? זה מכניס את הנושא למסגרת הכוללת ואינו מצטמצם לחובה לרחוק מבנות. מתוך כך אפשר להסביר למה יש לרחוק. הרי גם כשמתחתנים, חלק מהזמן הוא "עת לחבוק" וחלק מהזמן הוא "עת לרחוק"³. מתחתנים לא רק בשביל לגעת זה בזה. יש משהו יותר עליון. איננו מתחמקים, אלא מחפשים הזדמנות להרחיב את הנושא. אך אפשר לדבר גם ישירות, וכמובן אין להסתפק בפעם אחת.

כמו כן, ישנן בעיות אחרות המטרידות את התלמידים, כגון יחסיהם עם ההורים. צריך לעזור להם להתייחס נכון: חופש ועצמאות יחד עם כבוד. גם נושאים חברתיים מטרידים מאוד את בני הנוער. יש אינטריגות חברתיות ומריבות זה עם זה, בתוך קבוצת ההשתייכות. הקשר עם החברים הרבה יותר חשוב להם מהלימודים. על כך, יש להרחיב את הדיבור. אם מלמדים נער תורה והוא רואה שלתורה יש קשר עם הבעיות שמעיינות אותו, הוא מתחבר אל התורה. וכן לפעמים הוא מתלבט אם ללכת לשיבה גבוהה. מה האידיאל – תורה ועבודה, או דבר אחר? ישנן ישיבות תיכוניות שמשכנעות את הנערים שלא טוב ללכת לצבא. אבל את הנער שממילא לא ילך לשיבה, כי אין היא מעניינת אותו, – הדרכה כזו רק תבלבל. יש לצאת אל כל הנושאים מתוך סוגיות רחבות. אין כאן השתמטות, אדרבא, גם נושאים אחרים קשורים לעניין. בתורה, באופן טבעי, הכל נוגע בכל והכל מתקשר לכל. חינוך אינו עניין שאפשר לטפל בו במכה אחת, אלא הוא כמו מזון שנבלע בכמויות קטנות המצטרפות. המחנך צריך להיות מודע ולשים לב לזה. עד כאן ההקדמה ומכאן לעצם הנושא.

4. טעמי מצוות

שאלה.

כיצד אפשר להניע את התלמידים לקיום ההלכות ולשכנעם, חוץ מאשר על ידי לימוד ההלכה "היבשה"?

תשובה.

התשובה נמצאת כבר בשאלה. קשה מאוד לשכנע אותם בעזרת ההלכות, חוץ מכמה צדיקים וגם הצדיקים האלו, ששוכנעו על ידי הלכות, לפעמים חיים בסתירה פנימית, מתוסכלים וקרועים. "ספר החינוך" מוכיח שצריך להסביר את הטעם, את המתיקות, את הנועם ואת השכל שיש במצוות.

שאלה.

האם הסברת טעם האיסור כגון ענייני נידה ומקוה, אינה גורמת לזלזול באיסור? אולי ללא ידיעת ההסבר היו מקיימים יותר ברצינות? הרי יהודים תמימים נזהרים יותר ללא ידיעת כל ההסברים העמוקים. ידיעת הטעם מקהה את תומרת האיסור. כל ההסברים הופכים את העניין לראציונאלי. שמא ההסברה מזיקה יותר מאשר מועילה?

תשובה.

לדעתך, הסבר והעמקה מנוגדים לתמימות. ובכן, זה תלוי בדורות ובאנשים. פעם אמר הרייב"ז מצפת על מרן הרב קוק לאחר שהוציא מאמר אחד על הנהגת כלל ישראל: "אני רוצה יהדות פשוטה כמו אצל סבתא שלי". ענה מרן הרב: "אין צל של ספק שהסבתא של כבודו היתה אישה כשירה וצדקת, אך יבין כבודו שבדורנו לא די בכל"4. לרוב האנשים בדורנו אי אפשר לתת פקודות סתם. מעשה בתלמיד של אדמו"ר אחד שהיא מתעמק וחוקר כל דבר. אמר לו רבו: "אתה צריך תמימות, לא התחכמות". השיב: "הרב יבין, כדי להגיע לתמימות אני צריך הרבה להתחכם". צריך תמיד לשמור על התמימות, אבל בדורנו, אם הדברים רחוקים מן השכל ומן הרגש, גם התמימות מתקלקלת. צריך לקרב את הדברים אל השכל ואל הרגש, שלא יהיו נראים כמוזרים. אך כאמור לעיל, הכל תלוי באנשים. הרי אנו מדברים בחינוך וצריך לבחון כל דבר באופן נסיוני. אם הסבר מסוים מזיק, יש להימנע ממנו, אם הוא מועיל, מה טוב. מעשה בהורים שניסו שיטת חינוך שהומלצה על ידי מחנך אחד ונכשלו. הסביר להם: השיטה טובה, הילד לא טוב. בחינוך אין זה כך, ותר על השיטה ושמור על הילד. אם הסברה מסוימת פועלת לטובה, מה טוב, אם לא, יש לוותר עליה.

מה הם טעמי המצוות? מה שנותן טעם, שהמצווה תהיה טעימה. אם תיכול מסוים אינו טעים לאדם מסוים, אין לפוסלו בגלל זה. הוא כשביל אנשים עם חוש טעם שונה, דור אחר. הרמב"ם כותב: "כל מה שאתה יכול ליתן לו טעם, תן לו טעם"5, ומה שאינך יכול לתת לו טעם אל תהרוס לעלות אל הקודש, חוקים חקקתי לך"6. אין סתירה: אנחנו מלאי חרדת קודש, ואנחנו רוצים להבין טעם. לפי ספר הזוהר ישנה עבודת בן וישנה עבודת עבד. לכאורה, עבד מקבל פקודה ומקיים בתמימות ובחרדת קודש, לעומת הבן שמתוכח ומבקש הסבר על כל פקודה. מסביר הזוהר שאין זו חלוקה נכונה. גם הבן הוא עבד, כל מה שעושה העבד, גם הבן עושה באותה מסירות ובאותה רצינות, אך לבן יש רשות לפשפש בגנזי המלך. ודאי שנקיים את צו המלך בחרדת קודש ובלא ויכוחים, אך כדי לעורר חיבה, קשר ושייכות מסבירים צוים אלו.

4. "לשלושה באלול" עמ' כ.

5. סוף הלכות תמורה.

5. יצרא דעריות

הרי אנו מתמודדים עם היצר החזק ביותר – יצרא דעריות. יש יצרים נוספים, יצר האכילה, יצר הממון, יצר הכבוד, אך יצר העריות חזק עד מאוד. רבי יהודה הלוי כותב שברית מילה היא באיבר התאוה הגוברת⁷. יצר חזק זה הוא גם יצר החיים, כי בלעדיו אין מתחתנים, בלי הנטיה אל בני המין השני, אין אהבים בת זוג, אין מתחתנים, אין מולידים – כל החיים נעצרים. אין זה רק יצר שלילי, אלא יצר החיים הגדול ביותר מכל היצרים. גם יצר האכילה הוא יצר חיים – בלי מזון מתים. אם כן, אנחנו יוצאים למלחמה קשה מאוד נגד היצר החזק ביותר שיש באדם. נאמר "בכה למשפחתיו"⁸ – על עסקי משפחתיו⁹. כל מה שמשה רבנו ציוה את בני ישראל התקבל פחות או יותר, אבל על ענייני צניעות היה להם קשה להתגבר ובכו, כיון שיצר זה הוא כל כך טורדני וכל כך כללי.

מעשה באדם ששאל: "האם יש תרופה לבטל את יצר העריות? הגיע הזמן שהפסיכולוגים ימציאו איזה כדור להחליש את היצר עד שיגיע הזמן להתחתן, ובזה נפתור את כל הבעיות". מן הסתם, אפשר להמציא תרופה כזו, אך מסתבר שיחד עם החלשת אותו יוצר, תיחלש גם כל האישיות. לא יישאר מן האדם מאומה. לגבי אדם פשוט שאינו בדרגת משה רבנו, יצר זה הוא עצם החיים. זהו היצר החזק, המרכזי והבונה ביותר באדם. המלחמה בו אינה יכולה להיות נקודתית אלא כוללת.

שאלה.

למה זה היצר הכי בונה?

תשובה.

בגללו מתחתנים, מולידים וממנו באה כל שרשרת הדורות. מסופר בגמרא שעזרא ונחמיה ביטלו את יצרא דעריות, ואז נפסקה ההולדה¹⁰. להבדיל, אפלטון כתב ספר על אהבה בשם "הסעודה". עיקרו הוא: מה שמסתתר בתוך אהבת איש ואשה זה יצר הנצח. על ידי שאתה מתחתן ומוליד אתה נשאר נצחי. מן הרב קוק הזכיר זאת¹¹.

שאלה.

אינני חושב שהחבר'ה הצעירים שלנו חושבים על הנצח.

7. כוזרי א קטו.

8. במדבר יא י.

9. שבת קל ע"א.

10. ענין זה נזכר

תשובה.

בודאי, הם אינם חושבים על הנצח, אך אין זה משנה. כשלעצמו זהו יצר חיוני וחשוב. גם כשהם אינם מודעים לכך ואינם יודעים למה, אינסטינקטיבית הם חשים שהוא אינו דבר שאפשר לרמוס. נכון שנעים להם, אך למה זה נעים? מאיפה זה נובע? בודאי שאין הם יודעים. אולם אם הם ידעו, זה יעזור להם להתרומם ולהזדכך. אין צורך להשתמש במושגים גבוהים כמו נצח, אך עצם ההסבר יסייע להם. כיון שזה יצר כל כך מרכזי שעשוי לבנות וגם עלול להרוס, המלחמה בו צריכה להיות כוללת ולא נקודתית. משל למפקד משטרה שאומר בעת פיגוע, לא עלינו: "איני יכול לשים שוטר בכל מטר מרובע". בודאי שלא. הפיתרון חייב להיות כולל, כלומר מדיניות שתבטיח שקט לאזרחים כמעט בלי שוטרים. שמירה בכל מטר, זו מלחמה נואשת, וכן המלחמה נגד יצרא דעריות תיעשה על ידי העלאת כל האישיות.

6. העלאת הרצון

אם כל האישיות מתעלה, מזדככת ומתרוממת, אז ממילא גם היצר הזה נסוג. מן הרב קוק מסביר רבות על יצר זה¹² ומגדיר באופן תמציתי: "עיקר תיקון פגם הברית הוא קידוש הרצון והארתו הברורה"¹³. יש לקדש את הרצון ולהאירו. מן הרב אינו שולל את הדרכים האחרות אלא אומר שזה העיקר. "עד שהרצון החזק יותר מצד הטבע הגופני" – כלומר יצרא דעריות – "שיש לו שורש בקדושה חזק מאוד" – אמנם זהו יצר גופני אך יש לו שורש קדוש. ולמה? "מפני הופעת החיים שבו" – כי הוא מוביל את החיים – "שהוא הרצון של נטיית המין". זה היצר הגופני החזק ביותר, לכן צריך לקדש את הרצון ולרוממו עד ש"אור הקדושה שופע בו כל כך עד שהצד הקדוש שבו הוא הרודה בחיים וממשיך את פעולתו והופעתו"¹⁴. כלומר צריך לרומם את הרצון הכללי של האדם, למשוך רצונו של האדם לחפצים נעלים, לסחוף כל הרצון כלפי מעלה, עד שגם הרצון הכי נמוך יתעדן ויתקדש. כמובן חוזרים כאן לשאלה אחרת: איך מרוממים את הרצון? הרי בסופו של דבר המבוקש האידיאלי של החינוך הוא למשוך את הרצון אל הטוב, ולא רק לכפות את האדם לעשות טוב. לא די להסביר לתלמיד שהטוב הוא טוב. לפעמים מסבירים לו זמן רב ובכל זאת הוא עושה ההיפך. למה? כי אין לו חשק! השכל מסכים הרצון אינו מסכים. אין לכפות עליו לעשות טוב. לא די לכפות, לא די להסביר, אפילו לא די להרגיל, כי

12. אורות הקדוש ג רצ"ש א.

13. שם רצח.

אחר כך האדם חש ניגוד כלפי ההרגלים עד שהוא מואס בהם, אלא יש לעורר את הרצון.

שאלה.

האם יש מקום בכל זאת לפעמים גם לכפות?

תשובה.

בודאי, יש מקום לכפות. בשאלתך טמונה התשובה: גם הכפייה יכולה להיות רק גורם מסייע. צריך לעורר את הרצון, שיאהב ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוות. אם לא כן, כאשר הוא יצא מהישיבה התיכונית הוא עלול לעזוב את הכל. גם הגוים הבינו זאת לבסוף. החינוך הישן אצל הגוים במערב היה כפייתי, עד שבא החינוך החדש ואמר: "מטרת הלימוד אינה כמות הנלמד, אפילו לא איכות הנלמד, אלא הדרך שבה נקנה הנלמד על ידי שותפות התלמיד בקניית הידיעות. צריך להקנות לו כלים שיוכל ללמוד כל החיים מתוך חשק". כל הדורות ידענו שהעיקר זה הלימוד ולא כמות הידיעות. אם העיקר היה כמות הידיעות, היה אפשר לכתוב ספר שונה לחלוטין מאשר הגמרא. קשה מאוד לאגור במהרה כמויות בגמרא, מגמתה היא בדיוק היפך מזה.

איך מעוררים את הרצון? זו שאלה קשה לא רק לגבי הנושא הזה אלא לגבי כל העניינים. ישנן דרכים שונות לעורר את הרצון. מרן הרב קוק כותב שיש להשתמש בכל האמצעים¹⁵, יש לנהל מלחמה כוללת. כבר כתב הגאון מוילנא שתיקון הברית הוא על ידי לימוד תורה¹⁶. לימוד תורה, כפי הראוי, אמור לעשות מהפכה כוללת באדם. אם הלימוד הוא כיאות, הוא מושך את הרצון. אדם אינו יכול להיות משוכנע בדברים מסוימים ולפעול בכיוון הפוך. ההכרות שלו לוקחות איתן שבי את הרצון. אך כל זה תלוי בצורה בה נמסרות ההכרות – האם הן נמסרות בצורה כזו שמעוררת את הרצון¹⁷. הגאון מתייחס למאמרי הזוהר שמשמע מהן שלפגם הברית אין תקנה ואין תשובה. אך כשפרי המוסר ציטטו זאת, הם השמיטו את הסיום שלימוד תורה הוא כן תיקון.

7. חסימת הגירויים

זה העיקר, אך אין זה שולל דברים מצטרפים. כודאי צריך לחסום את גורמי הגירוי. אין צורך לגרות את היצר. הוא מגורה די הצורך מעצמו. ילד המסתכל

15. אורות הקודש ג ט, עו.

16. אורחות חיים, כתר ראש, סידור הגר"א 583-584.

בסרטים מושחתים ודאי מתגרה. גרוע מכך בקלטות וידאו פורנוגרפיות, שרבים מבני הנוער מסתכלים. או שלקחו מההורים קלטות אלו, או שהשיגו לבד. גם בטומאה זו יש מדרגות וכל מיני רמות. גם הפסיכולוגים הגוים מסכימים שפורנוגרפיה אינה טובה לילדים. למבוגרים זה אפשרי – לפי דעתם – אבל לא לילדים: "לא יתכן שפגישתו הראשונה של הילד בעניינים אינטימיים כאלה תהיה קזאת. המבוגר יודע שקיימים גם דברים אחרים, וזה לתוספת, אבל לילד זה מיותר ומזיק". מה עושים אחרי שהילד כבר ראה דברים כאלה? הרי גם הסרטים הרגילים בטלוויזיה מלאים פריצות, אפילו הפרסומות. אי אפשר למכור מוצר תמים בלי להראות אשה לא צנועה. גם העיתונים מלאים תמונות ופרסומי תועבה: ישנו שירות טלפוני לשיחות זימה ועוד ועוד.

בכלל, לא טוב הוא שילדים קטנים רואים בטלוויזיה איך המבוגרים רבים ביניהם. ילד אינו צריך לדעת על סיבוכים כאלה. הוא צריך לחשוב שנישואים הם גן עדן. על בעיות בנישואים הוא ידע בזמן הראוי. אין להרוס לילד הקטן את תמימותו. אלו דברים נוראים שחייבים לחסום בכל האמצעים. יש ישיבות תיכוניות שמרשות לתלמידים להביא עיתונים ואחרות אוסרות. השאלה היא: אם לא ירשו לתלמידים להביא עיתונים האם בכל זאת יביאו? אם כן, חבל לבזבז את האנרגיה החינוכית במאבק אבוד. אם אפשר לגרום שלא יביאו, כמובן שזה חיובי. העיתונים מלאים לשון הרע, לעג ובדיחות שפלות, מלבד פריצות ותועבה, ואם אפשר להימנע מהם, מה טוב. מה שהתלמידים עושים בביתם אין זה בשליטתנו, אך נעשה את שבידינו צתחום הישיבה.

8. איפוק

שאלה.

א. הרב דיבר על חסימת גירויים ואיפוק. איך לשכנע את הנער להתאפק. הוא אינו רוצה להתאפק. הוא חושב שמה שהוא עושה הוא נאה וטוב ורצוי, אז למה להתאפק בכלל?

תשובה.

האם אינו מבין שאיפוק זה טוב? או שרק בתחום הזה הוא אינו מבין זאת, אך הכללית הוא מבין שצריך גבורה ואיפוק?

שאלה.

בדברים אחרים, אך לא בזה.

תשובה.

למה בזה, אינו צריך להיות גיבור? ! הנה בשבטים הפרימיטיביים יש טקס בגרות בדומה לבר מצוה, להבדיל. הנער צריך לצום כמה ימים, לצוד חיה ביער, לתקוע לעצמו סכינים, לדרוך על האש ולהישאר תלוי על העץ. אם הוא מחזיק מעמד הוא גיבור, ובכך נכנס לחברת המבוגרים. אצלנו, לקראת הבר מצוה הוא מקבל מטר של הדרכות. הוא חייב להתייחס לאורחים בנימוס. בעת קריאת התורה, לה התכונן במשך שנה, מתקנים אותו. זו לא לגמרי חויה של בגרות. ודאי שקריאת התורה היא אתגר גדול מחובר לכבוד התורה. אך בשבטים פרימיטיביים המבחן הוא קשה ורציני. הנער צריך ללמוד גבורה ולעמוד במטלות של אנשים מבוגרים כדי להיקרא מבוגר. הוא צריך להחליט אם הוא מבוגר ושולט על עצמו או לא.

מעשה שהקימו גרעין נוער משותף חילוני-דתי לקראת הצבא, וראו בזה אידיאל גדול. למעשה נפגשו לשבת גרעין אחד, ולאחר מכן הכל התפרק. במשך השבת היו החילוניים עסוקים עם הבנות, מלבד אחד. שאל אותו דתי אחד: למה אינך עסוק כמו כולם עם הבנות? השיב: "מה אני פרפר ההולך מפרח לפרח סתם ככה לינוק צוף"? ! אכן לכל גיל הנאותיו שלו, וצריך להיות גיבור.

אדם צריך ללמוד להתאפק בכל התחומים. אסור לדבר לשון הרע. על כן זהו רעיון טוב ליצור קבוצה שאינה מדברת לשון הרע. חברי הקבוצה מתחייבים ומקבלים על עצמם שלא לדבר לשון הרע. גם זו גבורה.

יש לעורר גבורה! אברהם, יצחק, יעקב אבותינו ומשה רבנו היו אנשים גיבורים, גם כמובן הפיסי וגם כמובן הנפשי. הם היו אנשים צנועים, עדינים וקדושים, ויחד עם זה גיבורים וחזקים. צריך איפוק. חז"ל אומרים שבת-שבע היתה מיועדת לדוד מששת ימי בראשית, אך הוא אכל אותה פגה¹⁸ – כלומר קודם זמנה.

האוכל פג – פרי בוסר, לא יישאר לו דבר. בארה"ב אחוז הגירושים הוא 50%, מלבד 85% של גירושים אמוציונאליים, כלומר חיים משותפים בלי רגש מחבר. בארץ יש 25% גירושים, והרבה זוגות דתיים היו רוצים להתגרש ואינם עושים כן מפאת הבושה, אך הם אינם מאושרים. זה מעיד שהקשר בין איש לאישה אינו בנוי כל כך טוב. צריכה להיות התלמדות ליחסים חברתיים תקינים. מי שאין לו יחסים חברתיים תקינים, גם עם אשתו יחסיו יהיו משובשים. בתחילה יהיה קשר של אהבה, אך אחרי כן יסתכסכו. יש להתאמן ביחסים חברתיים תקינים קודם על חברים מאותו המין.

9. התלמדות לנישואים

שאלה.

שנה טענה שצריך להתנסות בתיים יחדיו קודם שנישאים.

תשובה.

בוודאי יש ללמוד חברתיות עם בני אותו המין. מעשה בבחור ששאל את רבו: "אני מתחתן עוד שבועיים. למד אותי איך מתחתנים.", השיב לו: "עכשיו, לפני החתונה אתה שואל איך מתחתנים? היו לך עשרים שנה ללמוד איך לחיות עם אנשים אחרים בשותפות, בויתורים, בהקשבה, בשיחה". אם אדם מסתכסך עם חברו, הוא יכול להחליפו או להחליף חדר. גם חבר טוב לפעמים נמאס, קשה לדוות לו על הכל. אך כשאדם מתחתן, אי אפשר להחליף כל כך בקלות. בין בני זוג הקשר הרבה יותר עמוק. משום כך סידר הקב"ה שאין מתחתנים בגיל הילדות.

"לא טוב היות האדם לבדו"¹⁹. וכי הקב"ה ברא דבר לא טוב? ! אלא, כשהוא צעיר, זה טוב מאוד שאיננו נשוי. כשיבוא זמן – יינשא. אנחנו מכנים את החינוך המיני: חינוך לחיי משפחה. זהו שם אמיתי. בסוף יהיו לבחור חיי משפחה, אך עליו לחכות עד שיגיע אליהם. אמנם בינתיים הוא מרגיש בדידות לכן בורח אל נערה, אך לבדידות יש למצוא פתרונות אחרים.

עליו לבנות קשרים עם חברים. בחורה היא קודם כל אדם ורק אחר כך בחורה. צריך ללמוד ליצור קשר עם בן אדם, כשעם אשה יהיה יחוד נוסף בשל היותה אשה. אך אם אינו יודע לבנות קשר עמוק עם בני אדם, ומקצר את הדרך לבנות רק קשר עם בחורה, הוא לא יצלח. אדם הראשון לא נתן שם לאשתו עד אחרי החטא הראשון²⁰. יש לה שם, היא בן אדם.

אמנם יש טוענים שהקשר בין איש לאשה הוא קשר יחודי (פרויד). אך אחרים אומרים שאין זה נכון: קשר בין איש לאשה הוא קודם כל פגישה בין שני בני אדם (פורל), כשישנו יחוד מסוים בעצם היותם איש ואשה, וקיימת התעניינות ומשיכה הדדית. קומה ראשונה היא יצירת יכולת לקשרים טובים ופתוחים. על הבחור להיות פתוח, גמיש, בעל יכולת לדבר, לשוחח, לספוג תמיכה. קודם יצור קשר כזה עם בנים. כשידע לעשות זאת טוב עם חבר, לא יהיה לחוץ כל כך שתהיה לו "חברה". ובכך הזמן יבנה על יסוד זה עוד קומה. יש להסביר זאת לנער בכל הדרכים האפשריות, במשלים ובסיפורים.

10. הנאות טהורות

הנער זקוק להנאות טהורות ואי אפשר בלי לו בלי להנות. גם התורה איננה נגד הנאות טהורות. זו דרך האמצע של הרמב"ם. התורה אינה שונאת את הגוף ואינה מטילה על האדם סגפנות²¹. אם אדם רוצה להנות הנאות טהורות, הוא רשאי בלי יסורי מצפון. הפרישות המוזכרת בספר מסילת ישרים²², מתאימה ליחידים, שהם בדרגה להנות הנאות קדושות. אבל לגבי כללות העם, ה"מסילת ישרים" אומר כי ההנאות הם אמצעים עדי להרגיש טוב²³. אם אין מרגישים טוב, אי אפשר לתפקד כראוי – בחינת כלים נאים המרחיבים דעתו של אדם²⁴. הרמב"ם אומר: אין שונאים את הגוף ואין צורך להרוס אותו²⁵, אלא שצריך להנות הנאות טהורות, זו דרך האמצע. צדיקים עליונים אינם זקוקים לכל ההנאות הללו. יש להם הנאות אחרות כמו שכתוב בספר הכוזרי שהנאות בני אדם רגילים אינן מעניינות אותם, אלא רק דברים עילאיים²⁶. אבל הרוב אינם מגיעים לרמה של הנאות עליונות, ואם נאספו עליהם את ההנאות הפשוטות הכשרות, הם יישארו קרחים מכאן ומכאן, נזופים ונזופים בכלם²⁷. להם מתאימה דרך האמצע.

כמובן איננו מתירנים, נהנתנים ותלמידי אפיקור, אך בדורנו אי אפשר לשבור את טבעיות החיים. מרן הרב קוק מרבה להסביר ששבירת טבעיות החיים מזיקה. אדם ששובר את עצמו כדי לא לחטוא צריך לכפר "על אשר חטא על הנפש"²⁸, כי גבול שבירת עצמו – שבירת הנפש, הוא חטא שיש לכפר עליו²⁹. אז מה עדיף: לשבור את הנפש ולא לחטוא, או להשאיר את הנפש שלימה ולחטוא? ודאי עדיף לחטוא "ניחא להו לצדיקא למיתבר גרמייהו בגין יקרא דקודשא בריך הוא"³⁰. הם מוכנים לשבור את עצמם בשביל כבודו של הקב"ה. אבל אין זה האידיאל.

21. שמונה פרקים, פ"ד.

22. פרק י"ג.

23. פרק א'.

24. ברכות נז ע"ב.

25. שמונה פרקים, פ"ד.

26. תחילת מאמר ג'.

27. שם.

28. במדבר ו', י"א. נדרים י ע"א.

29. אורות התשובה ה' 11.